

PRZYWILEJ BIELSKI, przyjęty na Sejmie Walnym Wielkim Bielskim Anno Domini 1564

Zygmunt August, z Bożej łaski Król Polski, Wielki Książę Litewski, Ruski, Pruski, Żamojski, Mazowiecki, Inflancki, etc.

Oznajmiamy wszem i wobec tym listem naszym, wszystkim teraźniejszym i przyszłym pokoleniom, komu trzeba to wiedzieć, lub czytając słyszeć.

Pamiętając o tym, że rzeczy i sprawy ludzkie, te znaczące i mało znaczące, wraz z ludźmi z pamięci pokoleń odchodzą i z czasem mogą być zapomniane, powinny być dla przyszłych pokoleń zapisane, przekazane i zatwierdzone. Jeśli mniej istotne kwestie z dawien dawna były z tego powodu pismem zapisywane, tym bardziej trzeba opisać to, co swoim wiernym poddanym Hospodar i pan Chrześcijański według woli i przykazania Bożego chce przekazać.

Dlatego też mamy tu na względzie doświadczenia nie tylko naszego panowania, ale również z wieków dawnych szczęśliwego panowania przodków naszych: Królów Polskich i Wielkich Książąt Litewskich, wielbnych w Bogu i wielmożnych, szlachetnie urodzonych książąt, panów, szlachtę, bojarów i całe rycerstwo. Obywateli Wielkiego Księstwa Litewskiego i wszystkich ziem tego państwa, nie tylko osoby żyjące, ale też tych, którzy wiecznej spokojności zaznali, w cnocie prawdziwej i zasługach pożytecznych. Przodkowie nasi, jako wierni słudzy swych panów, wybrani z ludzi wolnych, nie bacząc na utratę majątku, przelanie krwi i utratę żywota swego, mężnie i niezmiennie, jak prawdziwi rycerze narodu szlacheckiego, nigdy nie opuszczali w potrzebie Rzeczy Pospolitej, kraju i przodków naszych wielkich książąt litewskich. Z dobroćliwości naszej i powinności wobec wymienionych obywateli, chcemy oddać im swoją łaskę, pomnażając przywileje od urzędu naszego hospodarskiego.

Ojciec nasz, sławnej pamięci Zygmunt, król Polski i wielki książę litewski, czasu szczęśliwego swego panowania, na prośbę wszystkich panów i obywateli Wielkiego Księstwa Litewskiego, użył swego majestatu, wydał i zatwierdził dla świętej sprawiedliwości, statut praw i poczynąń chrześcijańskich. Mimo, że ta sprawiedliwość także i wcześniej, według zwyczajów starodawnych, była w państwie naszym Wielkim Księstwie Litewskim, ale w piśmie nie była wyjaśniona i zatwierdzona. Na tymże statucie opierał swe prawe rządy godnej i chwalebnej pamięci ojciec nasz; także i my, w swych latach dorosłych, dawne przywileje i wolności chrześcijańskie przysięgami naszymi utwierdziliśmy. Na tym statucie opierał się i opiera porządek prawny w państwie, między wszystkimi ludźmi i we wszystkich miejscach. Jednakże bywa, że niektórzy urzędnicy dowolnie poprawiają i uzupełniają statut o słuszne i niesłuszne zapisy, których tu nie było, łamiąc przy tym prawo. Aby zatem rzecz uporządkować, trzeba artykuły statutu poprawić oraz o nowe zapisy z prawa zwyczajowego i godne uchwały chrześcijańskie uzupełnić.

Zgodnie więc z uchwałą i pozwoleniem naszym, spełniając prośbę i życzenie wymienionych stanów Wielkiego Księstwa Litewskiego, rozumiejąc i widząc słuszność ich prośby, postanowiliśmy pierwszy statut poprawić, uzupełnić i rozszerzyć ku najlepszej i najpotrzebniejszej jego korzyści i doskonałości. Z woli i dopuszczenia naszego, rady nasze, spośród swoich stanów, wybrały osoby pewne: marszałków ziemskich, chorążych i inne osoby rodu i narodu szlacheckiego, znawców spraw cudzoziemskich. Oni też, obradując, nie tylko ten stary statut poprawili, ale także niektórym rozdziałom, zwłaszcza tym, dotyczącym nowo stanowionych praw sądowych nowy kształt nadali.

Jest więc potrzeba, aby ku równej i jednakowej sprawiedliwości, starodawny zwyczaj zwierzchności nad sądami wojewodów, starostów i innych dawnych urzędów, ustąpił nowemu prawu sądowemu tu i teraz utworzonych, postanowionych i w statucie opisanych. To zaś dotyczy wszystkich zwykłych i uprzywilejowanych urzędów sądowych, panów, wojewodów, marszałków ziemskich i dwornych, w tym ziemi Wołyńskiej z jej starostami i trzymającymi urzędy.

O tym decydują wojewodowie, a mianowicie na tych

urzędach teraz i potem będący: wojewoda wileński, marszałek ziemski, kanclerz nasz Wielkiego Księstwa Litewskiego, starosta brzeski, pan Mikołaj Radziwiłł; wojewoda trocki, hetman nasz najwyższy Wielkiego Księstwa Litewskiego, starosta mozyrski, dzierżawca lidzki, bielicki, pan Mikołaj Jurjewicz Radziwiłł; starosta w ziemi Żomojckiej pan Jan Jeronimowicz Chodkiewicz; wojewoda kijowski, marszałek ziemi Wołyńskiej, starosta włodzimierski, książę Konstanty Konstantynowicz Ostrogski; wojewoda nowogródzki, pan Paweł Iwanowicz Sapieha; starosta łucki i winnicki, książę Bohusz Fiodorowicz Korecki; wojewoda witebski, książę Stefan Andrejewicz Zbaraski; wojewoda podlaszski, starosta mieński, pan Wasil Tyszkiewicz; marszałek dworski, podskarbi ziemski Wielkiego Księstwa Litewskiego, pisarz nasz, starosta mohylewski, pan Ostafi Wołowicz, i inni urzędnicy ziemscy, i starostowie, i wszyscy dzierżawcy. Także wszyscy inni, piastujący władzę sądowniczą w tym państwie naszym Wielkim Księstwie Litewskim, sprzeciwiać się nie będą ustanowionemu i zapisanemu w statucie prawu. Wszyscy postanowili to według własnej woli, mając przede wszystkim Pana Boga i świętą sprawiedliwość przed swoimi oczyma, aniżeli swoje urzędy i osobiste korzyści. Ich myślami kierowało nade wszystko Boże przykazanie, które uczy miłować bliźniego swego, jako siebie samego. Z tego też wynika nauka, aby nikt od nikogo żadnej rzeczy nie pożył, miłując Rzecz Pospolitą, a w niej braci swych młodszych z całym ich majątkiem, naród szlachecki i rycerski. Dlatego też Ich Mościowie panowie urzędnicy i podsądkowie oraz winy, a w nowym statucie apelacje, odstąpili i wyrzekli się korzyści, które płynęły od sądów naszych hospodarskich, z całą ich władzą, która według zwyczajów i starego statutu do nich należała., a także od zwyczajów sądów koronnych i spraw wszystkich wojewódzkich.

Podsumowując, ich Mościowie panowie wojewodowie i inni urzędnicy nie tylko od władzy sądowej i wszelkich korzyści sądowych odstępują, lecz także wespół z nimi kniaziowie, panowie, marszałkowie, ziemianie i wszelacy urzędnicy oraz szlachta, nikogo nie pomijając, poczynawszy od starszego samego Hospodara, poprzez najmłodszego, jako duchownego, tak i świeckiego obywatela Wielkiego Księstwa Litewskiego. Tak oto, na tym Sejmie Wielkim Walnym Bielskim, powoławszy

urzędy sądowe z wyboru, zatwierdzając jedno równe prawo dla wszystkich i jednakowy, a nie różny sąd, sobie i potomkom swoim ustanowili i powołali. A ustanowić chcemy na wieczne czasy, jako w statucie uchwały to wszystkie wybrane osoby, które postanowiły i rozpowszechniły to wspólnie, prosząc pokornie, abyśmy my Hospodar na to zezwolił. Aby nikt ze zwierzchności naszej hospodarskiej nie czynił przeszkód w korzystaniu z artykułów statutowych, sprawy tak światłej, zatwierdzamy dla ich pospolitości tenże statut pismem naszym.

Ponieważ inicjatywa tego pobożnego dzieła, ustanowienia statutu, pochodziła z woli Wielkiego Księstwa i przez niego była dokonana, powołując się na jego sprawiedliwość, prosili nas o to pokornie. Wiemy o tym, że naród w państwie naszym jest godnym wszelkich wolności i sprawiedliwości, które za sprawą i słusznym porządkiem prawnym utwierdzają go i pomnażają, dając nie tylko wolności i korzyści, ale także sprzyjając rozwojowi państwa. Przychylając się do obywateli naszych, czynimy wolę i powinność naszą. Ślubujemy, obiecujemy i przyrzekamy, pod tą przysięgą Wielkiego Księstwa, ten statut nowy nie tylko tym przywilejem, ale też słowem naszym hospodarskim przez nas i wszystkich potomków naszych, Królów i Wielkich Książąt tego państwa Wielkiego Księstwa Litewskiego, zachowywać, wedle jego postanowień rozsądzać i sprawować władzę. Także od wszelkiej przemocy, gwałtu i najmniejszej obrazy wedle tego statutu bronić i nie dopuszczać do złamania jego artykułów.

Jeśli panowie wojewodowie i wszyscy urzędnicy chcieliby korzystać z dawnych praw sądowych, apelacji i korzyści swoich, nie godząc się na równość sądową, którą sami uznali, my sami i potomkowie nasi Królowie i Wielcy Książowie Litewscy nie dopuścimy do tego i nie pozwolimy. Bronić i strzec będziemy, aby postanowienia wszystkich artykułów statutu były zachowane. Jeżeli zaistniała by potrzeba któryś z artykułów poprawić, wówczas na sejmie, który dla stanowienia unii Wielkiego Księstwa Litewskiego z Koroną Polską będzie zwołany, w mocy Wielkiego Księstwa Litewskiego i z woli naszej hospodarskiej, można będzie poprawić, rozszerzyć lub skrócić. Musi się to odbywać przy wspólnym i jednomyślnym działaniu, za zezwoleniem wszystkich stanów, rodów i obywateli tego państwa Wielkiego Księstwa, aby wszystko udoskonalić

i porządek świętej sprawiedliwości zachować. Wszystko to zawarte w statucie niniejszym, z woli wszystkich obywateli poprawione i uchwalone będzie. Zatwierdzamy ten statut naszym przywilejem, chcąc i obiecując nad tym wszystkim czuwać i przestrzegać.

Zezwoliliśmy przy tym używać to nowe prawo przy rozprawach sądowych, wyborach urzędników do sądów i określania miejsca rozpraw oraz przechowywania ksiąg sądowych. A kiedy te wszystkie stany: panowie rada, ich miłość książęta, ziemianie, urzędnicy ziemscy i dworscy, całe rycerstwo, szlachta, obywatele tego państwa Wielkiego Księstwa, wspólnie na to pozwolą i zgodzą się na reformę sądów, wybory urzędników, wyznaczenia miejsc na roki i sądy w powiatach oraz miejsc do przechowywania ksiąg sądowych, wówczas te wszystkie postanowienia mają wejść w życie.

Tenże statut i wszystkie wymienione w nim artykuły mają wejść w swoją moc od dnia święta św. Marcina roku niniejszego tysiąc pięćset sześćdziesiątego czwartego, po wsze czasy. Co się zaś tyczy spraw nie dokończonych, które toczą ludzie według dawnego zwyczaju i prawa pospolitego w statucie pierwszym opisanego, mają teraz oni w nowych sądach i innych urzędach sądowych rozpatrywać. Jednakże nowi sędziowie powiatowi dawne sprawy mają dokończyć jeszcze wedle starego statutu i prawa zwyczajowego, zaś nowy statut i jego artykuły nie będą mieć żadnej mocy odnośnie spraw minionych, których rozstrzygnięć nie można kasować i kwestionować.

Co się tyczy praw i sądów duchownych Kościołów Bożych, które wedle starodawnego obyczaju i nadań przywilejów przodków naszych i naszych hospodarskich, księżdom biskupom, arcybiskupom, władynom, ich miłości sędziom w tym państwie Wielkim Księstwie Litewskim przysługującym, to w mocy prawa chcemy zachować po wieczne czasy. Także prawa i zwyczaje sądowe ziem Wielkiego Księstwa Litewskiego starodawnych – Podlaskich, Dorohickich, Bielsko-Mielnickich, zachowujemy w całości, według nadanych przywilejów, w niczym ich nie ujmując. Również prawa magdeburskie, jako w mieście naszym stołecznym Wileńskim, także i we wszystkich innych miastach tego państwa naszego Wielkiego Księstwa Litewskiego w całości zachowujemy. A na potwierdzenie i prawne zamocowanie tego przywileju, podpisawszy go ręką

własną, pieczęć naszą do niego przywiesić rozkazaliśmy.

Przy tym byli, dobrze tego świadomi:

- Książę Walerian biskup Wileński;
- książę Juryj Jurjewicz Słucki;
- Książę Janusz Androszewicz, biskup łucki i brzeski;
- książę Stanisław Gabryjałowicz, biskup Żamojcki;
- pan Mikołaj Radziwiłł, wojewoda Wileński, marszałek ziemski, kanclerz Wielkiego Księstwa Litewskiego, starosta brzeski, kasztelan wileński,
- hetman nasz dworski Wielkiego Księstwa Litewskiego, starosta grodzieński pan Grzegorz Aleksandrowicz Chodkiewicz;
- Wojewoda Trocki, hetman nasz najwyższy Wielkiego Księstwa Litewskiego, starosta mozyrski, dzierżawca lidzki, bielicki, somilaszski pan Mikołaj Jurjewicz Radziwiłł;
- Starosta Żamojcki, dzierżawca plotelski pan Jan Hieronimowicz Chodkiewicz;
- Wojewoda Kijowski, marszałek Ziemi Wołyńskiej, starosta włodzimierski książę Konstanty Konstantynowicz Ostrogski;
- Wojewoda Nowogrodzki pan Paweł Iwanowicz Sapieha;
- Wojewoda witebski książę Stefan Andrejewicz Zbaraski;
- Wojewoda Podlaszski, starosta miński, dzierżawca litewski i międzyrzecki pan Wasil Tyszkiewicz;
- Marszałek dworski, podskarbi ziemski Wielkiego Księstwa Litewskiego, pisarz nasz, starosta szawelski pan Ostafi Wołłowicz;
- Książę Aleksander Fiodorowicz Czartoryski;
- Książę Mikołaj Andrejewicz Zbaraski, starosta krzemieniecki;
- Książę Andrej Iwanowicz Wiszniowiecki;
- Książę Iwan Lubecki Babyna;
- Książę Andrej Piotrowicz Masalski, podczaszny nasz Wielkiego Księstwa Litewskiego;
- Starosta Bielski pan Juryj Aleksandrowicz Chodkiewicz, marszałek nasz Wielkiego Księstwa Litewskiego;
- Pan Jan Szymkowicz, pisarz nasz, starosta tykociński;
- Pan Piotr Bohdanowicz Zahorowski;
- Pan Juryj Wasiljewicz Tyszkiewicz, dzierżawca

wołkowyski;

- Pan Grzegorz Hrynkowicz Wołłowicz, starosta słonimski;
- Pan Aleksandro Fiodorowicz Władyczka, dzierżawca birsztanski;
- Pan Hrehory Jesifowicz Tryzna; pan Michajło Tyszkiewicz Koziński, horodniczy włodzimierski;
- Pan Jan Hajko, pisarz nasz, dzierżawca oszmiański, wiński, krasnosielski, pisarz nasz i sekretarz, dzierżawca markowski, miadzielski i kureniecki;
- Pan Mikołaj Pawłowicz Naruszewicz, miecznik nasz Wielkiego Księstwa Litewskiego,
- Pan Maciej Pietczewicz, dzierżawca skierstomonski i rosieński;

I inni panowie urzędnicy, dzierżawcy, ciwunowie ziemi Żomojckiej, chorążowie posłowie ze wszystkich ziem i powiatów tego państwa Wielkiego Księstwa Litewskiego i moc szlachty, rycerstwa naszego i obywateli tutejszych. Wszyscy oni na Sejm wielki walny pozwami naszymi pisanymi byli wybrani. Inni panowie rad naszych, książęta, ziemianie, urzędnicy, starostowie i inne rycerstwo nie mogli tu przybyć, za przyczyną pospolitego ruszenia na wojnę przeciwko nieprzyjacielowi naszemu Wielkiemu Księżu Moskiewskiemu. Jednakże przez posłów swoich, na wszystko, co zapisane w naszym przywileju, się zgodzili.

Daliśmy ten przywilej wszystkim stanom obywatelom Wielkiego Księstwa Litewskiego. Pisano w Bielsku roku od Bożego Narodzenia tysiąc pięćset sześćdziesiątego czwartego, miesiąca lipca, dnia pierwszego.

Tekst Przywileju Bielskiego, przyjętego na Sejmie Walnym Bielskim dnia 1 lipca 1564 r. przetłumaczył na język polski Doroteusz Fionik.